

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt: 6. No. 19. 1942

HEKİM HACI PAŞAYI TALEBESİNDEN SİNAN PAŞANIN METHETMESİ

Dr. A. SÜHEYL ÜNVER

İstanbul kütüphanelerinde çok değerli Türk Müelliflerinin el yazisiyle ve istinsah edilmiş müteaddid eserleri mevcuttur. Bu eserlerde bazan müellifleri hakkında mühim ve tercemei hal kitaplarına geçmemiş malûmata müsadif oluyoruz. Bunlar ancak bu eserlerin yalnız mazruflarile değil zarflerile yani muhteviyatından haric notlar tetkik olundukça meydana çıkıyor.

Anadolumuzun İbni Sina'sı denmeğe seza olan, Mısırdaki tıp ve ilim tahsilinden sonra Aydın oğlu Mehmed beyin daveti üzerine Birgi'ye gelen Konyalı Hacı Paşa (Hızır bin Ali) nin İstanbul kütüphanelerinde tamamen telif mahiyetinde Arabca bir çok eserleri vardır, ve bunların el yazisiyle nüshaları az değildir. Nitekim Topkapı sarayında Ahmed III kütüphanesinde 2070 Numarada Kitabüşşifa (شفاء الالام ودواء الالام) eseri Hacı paşamızın el yazisiyle olan nüshadır. İşte bu nüsha vefat tarihi olan 820 (1417) senesinden Saraya intikal edinceye kadar bir çok ellerde dolaşmıştır. Muhakkak ki hayatından beri gelen en eski nüshalardandır. İşte bu nüshanın başındaki boş sahifede talebesinden olduğu yazılan Sinan paşanın Hacı paşaya 3 beyitli bir methiyesi vardır. (şekil-1) Bunun başı veya sonu varını bilmiyoruz. Bu güne kadar başka bir sureti elimize geçmedi.

Tercemesini üsdadımız Profesör Şerefeddin Yaltkayadan reca ettik, bize bu suretle mealen terceme ettiler :

— Şifa kitabı ariflerin göğsünün şifasıdır (1):

Ondan fazilet erbabının mahrum kalması bir bedbahtlıktır.

[1] Mısra'daki (لصدور) kelimesi (لصدر) olursa vezin dürüst olur.
(Mütercim notu)

-- Cumartesi günü kadınlar evlerinde ekmek yapmazlar, bereket olmaz.

— Akşamdan sonra sirke vermezler. Zaruri olarak verirlerse kömür korlar (sirke bozulur).

— Ayakda iken Leylek görmek o sene mesirelere çok gideceğine işaretdir, derler.

— Kapı eşiğine oturulmaz iftira gelir derler.

— Su üzerine abdest yapılmaz. Mezbelelik yerlerde Cin vardır. Abdest edenleri çarpar derler.

— Ceviz ağacı altında yatılmaz. Cevizi kim dikerse boynu kadar kalın olduğu vakitte ölür derler.

— Kadın yolda erkeğin önünden geçerse erkeğin işi ters gider derler.

— Kendisinde büyü var zanneden kadın Geyiğin kakasile karıştırılan suyu hamamın iki kapısı arasında dökünür, büyü geçdi derler.

Kaymakların üzerine çörek otu korlar, olmazsa bereket olmaz, hayvan da zarar görür derler.

— Kütahyada inanılan makamlar: Hacı Ahmed Sultan, Ahi Erbasan, Ahi Temürliden, Paşam Sultan, Öksüz oğlan, Açar Sultan, Fatma ana, Uran, Ergun, Huda rabbim.

KÜTAHYADA AKSU MESİRESİNİN SELÇUK EFSANESİ

HAMDİ AYDIN

Kütahya Kütüphane Müdürü

Kütahyaya yarım saat mesafede Yenice dağının eteklerindeki tepeden üç su kaynar. Bunlara aksu derler. Bu tepenin havası pek lâtifdir. Burada otlayan hayvanların etleri, sütleri ve yoğurtları çok lezzetli olur. Kütahya pazarlarında böylece malûm olduğu için seve seve alınır, satılır ve rağbet görür.

Bu üç kaynaktan bir tanesi Koca Aksudur. İkinci kaynâyana Ortanca Aksu, Üçüncü kaynağa da küçük Aksu denir.

Büyük aksu dedikleri yerde Selçuk padişahlarından birisinin yaptırdığı köşk vardır derler, enkazını görenler ve bilenler oldu-

ğundan bahsolunur. Bu köşkün ne münasebetle yapıldığına dair de şöyle bir efsane dillerde dolaşır :

Konyada oturan Selçuk padişahlarından birisinin çok sevdiği bir kızı vardır. Bu kız bir hastalığa tutulur ve gün gün sararıp solar, geceleri uyuyamaz, öksürüğü hiç rahat vermez. Padişahın göstermediği hekim kalmaz, hiç biri iyi edemez. Kızı pek sevdiğinden padişah baş vurulmadık çareler bırakmaz, lâkin hastalık da gittikçe ilerler.

Bir gece padişahın çok canı sıkılır, uyuyamaz. Sabahleyin erkenden Divana çıkar. (Hacib-perdedar) mabeyincisi padişahın kızının hastalığından dolayı canının sıkıldığını anlar. Bir köşede koyu koyu düşünen hükümdarın yanına vararak :

— Padişahım ne düşünüyorsun ? diye sorar.

O da :

— Ne düşünmiyeyim kızımın hastalığı daha iyi olmadı, çareside bulunamıyor, ne ideyim ? der.

Hacib ağa :

— Padişahım senin Germiyan gibi bir memleketin, orada hekimlerin var ve yine orada zümrüd gibi yeşil ormanlık içinde bir dağ tepesi mevcut. Orası elmas gibi parlar gümüş gibi sular çıkar. Oranın hekimleri bu dağın suyundan, otundan ilaç yaparlar. Onun suyundan içirirler. Oraya hasta kızınızı gönderiniz; iyi olur. Gelir der.

Padişah bu sözün üzerine yine koyu koyu düşünür. Hacib bu koyu düşünme sebebini anlarsa da anlamamazlığa gelir. Zira Selçuk Padişahı Germiyan Vilâyetinde nüfuzu kalmadığı zannındadır. Hacib :

— Padişahım Germiyan askerleri hududumuzun dağları üstünde bulunurlar. Bizim adamlarımızı gördülermi bilirler ve karşılarlar. Germiyan askerleri ayaklarına kırmızı dedik'ler giyerler, bellidir, der.

Hacib'in bu sözünü işiden Padişah gülümseyerek :

— Germiyan oğlu ya geri iderse ? diye sorduğu suale Hacib der ki : Bahşiş veririz, yine kızınızı hekimlerine gösterir geliriz.

Padişah, Hacib'in bu sözlerinden memnun olarak hasta kızını Germiyan Vilâyetine göndermek için hazırlıklara başlatır. Yanında fazla adam bulundurulub kız yola çıkarılır. Yirmi günde Germiyan merkezine gelirler. Civarındaki Aksu tepesine çadırlarını kurarlar.

Hasta kız bu sudan ve orada otlayan ineklerin sütünden biraz içer. Biraz da hayvan kebabı yer, uykuya varır, uyur.

Sabahleyin kalkınca ben burada iyi olacağım, zira uyudum, rahat ettim der.

O esnada merkezden gelen bir hekim hasta kızı görür. Kız hastalığını anlatır. Rahat uykuya vardığını söyler. Hekim de İnek sütü, Aksu tepesinin otlarının hassası, et de aksu otlarının hassasıdır. Su da Gümüş madenine uğradığından, şifalıdır. Sarı ineğin dişlerine bakarsanız altın olduğunu görürsünüz. Altın otu bile bu dağda vardır. Hassalıdır, der.

Sonra kızın dağa geldiği tarih aranır. Bu mayısın on üçüne tesadüf eder. Her kim bu tepede Mayısın on üçüncü günü bulunur, bu tepenin sarı inek südünü içerse, ufak hayvan kebabı yerse zorlu hastalıkları atacağını söylerler.

Selçuk Padişahının kızı bu suretle iyi olunca hemen haber vermek için yola bir tatar çıkarırlar. O doğru Konyaya varır. Padişaha müjde eder. Daha başka sevinçli haberler de verilir. Kızın hatırası için büyük aksunun menbaı üstüne bir köşk yapılmasını emredilir. Germiyan hekimlerine hediyeler gönderilir (1).

(1) Bu efsanenin çok ehemmiyeti vardır. Anadoluda bir çok sıcak ve soğuk tabii suların birbirlerine benzeyen efsaneleri mevcut. Bunlar mukayese yapılmak üzere toplanmalıdır. Bu efsane Selçuklardanberi gelmektedir. Efsanede Germiyan hekimleri ve Germiyanın şifalı yerleri mezkûrdur. Sonra Hacib (mabeyinci) Germiyan ili ile çok alâkadardır. Orasını iyi biliyor. 631 (1233) de Yoncalıda Ilıca'yı yaptıran Ramazanül-Hacib isminde bir Selçuk emrinin kızıdır. Bu hacibin Ramazan olması ihtimali hatıra gelmektedir. 631 senelerinde Hükümdarlık eden Selçuk hakani da bu efsanedeki padişah olmalıdır. Zira efsanelerin daima hakiki bir esası vardır. Uydurma efsane yoktur. Bir fıkrâi tarihiyenin tahrif veya mübalağası ile asırlarla dillerde dolaşıp duruyor. Hamdi Aydın'ın naklettiği bu efsaneden bir şey daha öğreniyoruz ki orada yapılan köşk bir nevi nekahathanedir. Dağ tedavi evlerinden biri ve orada yeri yurdu olmiyanlara bir müracaatgâh olacak bir yurd olabilir. Bu cihetle bu efsanenin bir çok mühim ciheilerini şayanı tetkik buluyoruz.